

OSVRT NA ČLANAK «POROĐAJNI DEMONI U VJEROVANJU NAŠEGA NARODA» (TIHOMIRA ĐORĐEVIĆA)

ANA TOMIČIĆ
Gornji Jugi 21
51216 Viškovo
ana.tomicic@yahoo.com

UDK 392.16+398.3
Prethodno priopćenje
Preliminary communication
Primljeno/Received: 9.12.2013.
Prihvaćeno/Accepted: 21.01.2014.

U članku Tihomira Đorđevića, «Porođajni demoni u vjerovanju našega naroda», nailazimo na spomen o brojnim vjerovanjima o porođajnim demonima na prostorima bivše Jugoslavije. Kroz osvrt na taj članak će se pokušati ukazati na zajedničko porijeklo tih vjerovanja a možda i uskih veza sa sličnim vjerovanjima u cijelom svijetu, koja bi sva potekla od postojanja drevnog ženskog božanstva starog koliko i neka hipotetski uvjetovana ljudska prakultura.

Ključne riječi: porođajni demoni, narodna vjerovanja, analogijska magija, Lilith, kulturološka razmjena

Uvod

Pojava trudnoće i postanak novoga bića te njegovo rođenje i rast zanimljiva je i beskrajno čudnovata pojava uz koju se vežu pojedinosti koje sežu od determiniranih ezoterija pa sve do autohtonih vjerovanja u kakve vračarske i magijske postupke. Običaji vezani uz novorođenčad sežu na našem području do praslavenskih vremena, npr. zabrane za trudnice, postupci olakšavanja poroda, sudjelovanje primalje, izoliranje majke i djeteta, zaštita od demona itd. Imaju za zadatak da osiguraju sreću i zdravlje novorođenčeta. Kod nas se te pojave, prisutne u krajevima Srbije, Crne Gore, Makedonije te istočne i južne Hrvatske, nazivaju raznim imenima te sukladno tomu imaju i nešto različit sustav obrane od tih zlih sila (demonskih). Neka od tih vjerovanja i pojava mogu se naći čak i u Indiji, Indoneziji te u predkolumbijskoj Americi, a kako ćemo vidjeti kroz članak, na takve pojave možemo naići gotovo u svakom kraju svijeta. U članku Tihomira Đorđevića «Porođajni demoni», saznajemo da ih na širem području Srbije nazivaju uglavnom babcama. Ponegdje se babice ne smiju nazivati nikakvim imenima zbog vjerovanja da samo spominjanje magnetski privlači iste, pa se upotrebljavaju

razni sinonimi (umjesto kuga, «kuma» itd.). Ona su zla bića koja štete porodilji i djetetu. Različita imena koja su vezana uz porođajne demone pokazuju da je vjerovanje u njih jako, jako staro jer su se kroz povijest uobličili, kao što smo rekli, i razni sinonimi za takve pojave. O tome kako interpretirati to globalno rašireno vjerovanje i kako ga sustavno objasniti, bit će upravo riječ u ovom članku.

Porođajni demoni i Lilith

Za početak, naglasimo samo da se ti demoni spominju gotovo isključivo u ženskom rodu. Istražujući ovu drevnu pojavu "demonске" žene, naišla sam na nevjerojatan broj grozomornih opisa koji su upravo savršeni za utkati ih u scenarij niskobudžetnog horor filma (imala sam ih prilike gledati nekoliko). Strah od nepoznatog u ljudima uvijek ima za težnju opisivati to što um ne poznaje, odnosno kroz attribute straha, jeze i užasa. To je naravno i podsjetnik o neosviještenosti arhetipa unutar vlastitog bića. Ali da li bi ta pojava mogla ukazati i na kulturološke kontakte i razmijene kroz povijest, na daleko sjećanje na neku zajedničku prakulturu?

Usmjerila sam istraživanje od samog početka na ženske porođajne demone, to jeste na činjenicu da su porođajni demoni karakterizirani kao bića ženskog spola, i to na cijelom području bivše Jugoslavije (zovu ih «one»), kao što je to uočio Đorđević, ali i svugdje u svijetu. Kroz pregled literature sam naišla na demona Lilith, kojoj ću se posvetiti tijekom ovog rada. Nastojati ću pružiti kompletan presjek značenja, počevši od mitologije, nastavivši ezoteričnim simbolizmom i završivši univerzalizmom. Molim čitatelja da ovu studiju o Lilith ne shvati drugačije, nego kao polaznu točku vlastitih budućih istraživanja unutrašnjih svjetova.

Majka demona u mitologiji

U hebrejskoj mitologiji postoje zapisi u kojima se tvrdi da je bog na šesti dan stvaranja, stvorio muškarca i ženu da zajedno upravljaju svijetom. Muškarac je svakako bio Adam, no žena se zvala Lilith. Eva tada još nije postojala. Predaja govori kako su i Adam i Lilith stvoreni na isti način, od zemaljske prašine. Ali Adam i Lilith nikad nisu ostvarili harmonične odnose jer kada je on poželio leći s njom, ona je odbijala pitanjem: "Zašto bih morala

leći s tobom? I ja sam stvorena od prašine, potpuno sam ti ravnopravna." No Adam je odlučio to učiniti na silu. Ali Lilith je pobjesnjela i izustila magično božje ime. Tog je trena uzletjela i tako ga napustila. Predaja dalje govore kako je Lilith postala majkom svih demona tj. onih koji se protive Božjoj volji – Eva preuzevši kasnije njenu ulogu, Lilith nije zagrizla grješnu jabuku, te nije primila saznanje o dobrom i zlu, te je zato ostala besmrtna (Bitton /Michèle/, «Le mythe juif de Lilith - de la féminité démoniaque au féminisme»).

"Lilith" je ime koje se obično izvlači iz babilonske riječi "lilitu" koja predstavlja ženu-demonu, ali i duh vjetra (ovaj izraz duh vjetra je vrlo zanimljiv upravo zbog načina na koji je Lilith napustila Adama - leteći / zrak=letenje) (idem).

No ime "Lillake" pojavljuje se mnogo ranije, na 2000 godina starim Sumerskim pločicama i pričama o Gilgameshu. Ona je tamo opisana kao demon koji je obitavao na obalama Eufrata. Hebrejska etimologija ukazuje na babilonsko porijeklo imena Lilith: od layil, 'noć'; često se pojavljuje kao dlakavi demon noći, kao i u arapskom folkloru. Zanimljiv je podatak o tome kako je hebrejska prevoditeljica Harry Potter-a, Gili Bar Hillel, objasnila izbor u prijevodu riječi «sova» na hebrejski. Čini se da je Lilith službeno ime takve vrste sove, ali ona je htjela izbjeći tu riječ zbog negativnih konotacija koje riječ nosi. Umjesto za prijevod riječi «sova», njome je s engleskog prevela sintagmu «ženski demon vjesnik smrti» (na engl. «banshee»); zanimljivo je istaknuti za daljnji dio rada da je u španjolskoj verziji tog istog dječjeg filma «sova» prevedena kao «lamia») (http://www.languagehat.com/mt/mt-comments.cgi?entry_id=2035).

Paralele između porođajnih demona našeg područja i demona Lilith

Lilith dolazi od babilonsko-asirske riječi *Lilitu*, što znači *noćno, žena-demon* ili *Duh Vjetra* (jedno od duhovnog trojstva spomenutog u babilonskim vraćanjima - Lilitu, Isis i Gello, tri dame tame, što bi opravdalo množinu u nazivlju tog demona u nekim našim krajevima). U popularnoj hebrejskoj mitologiji, riječ Lilith vežu i za riječ "layil" što na arapskom znači 'noć', jer se zna pojavljivati i kao dlakavo noćno čudovište (*yay me*). Još se na jednom mjestu u Bibliji spominje: Izaija 34:14 "noćni stvorovi" "stvorenja iz pustinje" i "noćna stvorenja". Te u psalmu 91, "noćni strah". Po narodnom vjerovanju, kao što je to zapisao Đorđević,

babice se boje svjetlosti. Negdje se babinje održava naročito 3. i 7. noć, kada se sjedi i razgovara cijelu noć. Na Kosovu, žena ako izlazi van nakon zalaska sunca, ponijeti će nekakvu svjetlost.

Kod Sumerana, Lilith se predstavlja likom sove (sjetimo se današnje hebrejske riječi za sovu) i svakako ju smatraju svetom. Prikazivali su je kao ženu koja umjesto ljudskih nogu ima noge sove, stoji iza dva lava i u svakoj ruci drži Sumersku verziju znaka Ankh (znak Ankh najviše se vezuje uz Egipat i izgleda kao stilizirani simbol planete Venere, predstavljajući besmrtnost). U našim se vjerovanjima također nailazi na vjerovanja u ženskog demona koji može preuzeti životinjski oblik: u Đevđeliji i okolici, Baba Šarka /Boginje/ je biće koje noću obilazi bolesnike i zbog toga joj ostavljaju što za jelo, također vjerujući da će ih ista poštedjeti teških muka u izdržavanju bolesti a isto se vjeruje da Baba Šarka ponekad obilazi kuće u obliku ovce, pa da se tada psi moraju vezati da ju ne bi napali i tako uradili još veću štetu.

U babilonskom je vjerovanju Lilith nagradio Asmodeus, demon osvete, te joj dao moć uništenja nad djecom i ženama tijekom porođaja. Po tom vjerovanju, kojeg je kasnije preuzeo i Islam (ona je majka demona Lilim ili Lilot, džinova, te sukuba i inkuba), njena moć djeluje do osmog dana nakon rođenja muškog djeteta i do dvadesetog dana za žensko dijete (<http://home.aol.com/snowweasel/lil.htm>).

Dakle, njena je moć ograničena na nekoliko prvih dana života. Po židovskom vjerovanju, Lilith napada dečke prije obrezivanja, na osmi dan. U porječju Radike i Drima, kao što je zapisao Đorđević, zli duhovi napadaju za vrijeme i četrdeset dana nakon porođaja. U Sovini kod Vranja, porodilja ne smije odlaziti od djeteta van dok se dijete ne krsti. U Ohridu također ne izlazi iz kuće do četrdesetog dana i tada ide u crkvu da ju svećenik posveti. Dijete se tamo također ne iznosi iz kuće sve dok ne bude kršteno, jer se vjeruje, kao što i je, da je nezaštićeno. Na Hvaru, odijelo malog djeteta, naročito dok još nije kršteno, nije lijepo ostaviti na dvoru poslije Zdrave Marije. U Đevđeliji i okolici, dijete se ne ostavlja šest nedjelja. Na Kosovu, zbog babica, sedam dana porodilja ne spava s nekrštenim djetetom sama u kući. Po Vuku Karadžiću, babinje su čuvanje djeteta i porodilje, pa kod Srba, po njemu, to traje sedam dana.

Dakle, imamo Lilith kao veliku majku 'demona', njoj se pripisuje i da je čedomorka. Ovim paralelama u vjerovanju našeg naroda i značajkama demona Lilith, ukazali smo barem na zanimljivu pojavu, te opravdali nastavak rada u tom smjeru, u

smjeru dokazivanja zajedničkog porijekla naših babica i svih običaja vezanih uz njih, i demona Lilith i njenih ekvivalenata.

Lilith je često prikazana kao krilata žena ili žena sova (još ju se prikazuje i kao zmiju ili mačku):



(<http://www.lilithgallery.com/library/index.html>)

Njeni ekvivalenti na našim područjima

Oslanjajući se na moguće zajedničko porijeklo svih demona bolesti ženskih osobina, potrebno je pobliže proučiti sve Lilithine potencijalne ekvivalente. Na području bivše Jugoslavije, u okolici Velesa, Navi su tri žene koje bacaju porođilju u nesvijest, «dvije su jermenke, a jedna je naša» (duhovno trojstvo ženskih demona u babilonskom vjerovanju?). U Đevđeliji su to užasno teške žene pune krvi koje noću idu po kućama. U okolici Drima i Radike, porođajni demoni su djeca koja nisu krštena i najviše napadaju kuću iz koje i jesu, a ti duhovi se boje babica primalja, pa one nikako ne napuštaju trudnicu (demoni koje je rodila drevna Lilith?), a zovu ih samovile, iufi, nafjaci. Na Hvaru su zli dusi, još su i samovile i senke. Oko Pirota zovu se i Navije. Takva djeca

postaju stvorovi (nekrštenici) koja nikako da sjede na jednom mjestu, nego lete uokolo satirući malu djecu i majkama oduzimaju mlijeko. U Boki kotorskoj, «macarvo» - djeca koja su nekrštena umrla pa noću izlaze iz grobova i dave malu djecu (u drugim ezoterijskim spisima spominju se kao neotkupljene duše).

Na primjer, u Srezu Boljevačkom nazivaju ih «one». Također ih se naziva One u Aleksincu, i kada dijete noću plače, kažu da je to dobro jer – brani se od «njih». U Velesu, izbjegavajući ime Nave koriste se imenom Majka, u Ohridu umjesto Unafi kažu «ona boles» (a Lilith spada među demone bolesti). U nekim je područjima zabrana spominjanja pridonijela njihovu zaboravu, pa je ostalo samo da «takovo što postoji» i pod imenom zlih duhova/nečistih.

U Stigu su «veštice», a u Timoku da bi otjerali Ale (babice), kade ženu i dijete travom i perjem od pileta mratinčet, tamjanom, katranom, i zalagama (kožnim zakrpama).

Porođajne demone-ekvivalente iz drugih krajeva svijeta nećemo nabrajati u ovom dijelu rada, jer će o njima pobliže biti riječ u daljnjem dijelu članka.

Sustavi obrane

Sustavi obrane od zlih sila se razlikuju od sile do sile, ali ako narod upotrebljava ista ili slična obrambena sredstva, te se boji istih osobina demona, ukazuje li to na «srodstvo» demona, kojima porijeklo seže do zajedničkih korijena?

«U našem narodu se vjeruje i priča o babicama. U Homolju, babice su žene duge kose i u crnini koje se ne mogu vidjeti i koje porodilju i novorođenče napadaju, osobito noću» (Đorđević). Ali kojim točno sredstvima one napadaju?

«U okolici Velesa, navi su tri žene koje bacaju porodilju u nsvijest. Od njih su dve jermenke i jedna naša. [...] U selu Stublu, nave su samovile koje odnose u vis sve što dohvate, a dohvate li ženu porodilju, ona se odmah razboli. U Đevđeliji, kada trudna žena osjeti «nekakav teret», zna da je to senka, «kao da će da ju udavi». «U Srezu boljevačkom, ako koja žena rodi mrtvo dijete, vjeruje se da su to dijete udavile babice. [...] Čim pak nastane porođaj, babice će stati vrzmati oko kuće s namjerom da (djetetu i porodilji) nanesu kakvu bolest» (Đorđević).

Primarno sredstvo u narodu je svakako bijeli luk, koji je staro i vrlo rašireno zaštitno sredstvo. U Samoboru, onaj češnjak koji je na Božić na stolu, ima osobitu moć.

U Zaglavku u Istočnoj Srbiji, porodilji oko vrata stave nisku od bijelog luka nanizanoga na crveni konac. U Aleksincu, da bi dijete sačuvali od babica, stavi mu se oko vrata crveni konac na koji je nanizan bijeli luk i sitna para.

U okolici Đevđelije, porodilju čuva od *senke* komad *alinisane* košulje (to je košulja koju tri žene koje su prestale rađati, uoči nedjelje, u gluho doba, istkaju i sašiju, pa je vladika sutra obuče i u njoj posveti kakvu novu crkvu). Tu košulju kasnije daje vladika ženama koje ju dijele na sitne komade te koja porodilja ima komad te košulje, zaštićena je. Neke žene u haljine ušivaju jaje ili mesa od vidre. U Aleksincu se u Detinji Povoju ušiva: malo kruha, bijelog luka, tamjana i soli. U Ohridu se žena odmah po porodu opasuje oko ruku, nogu, struka, i vrata koncem od konoplje, pa se uzme neupotrijebljena «kašika», a u nju se stavi grudica čivita, mjehur od svilene bube, stara para, te se uzme od prvog mlijeka, i time se namaže križ na čelu, rukama, nogama i grudima.

U Vranju, kada dođe vrijeme porođaja, u kuću se unosi metla, katranom se pomažu vrata, pod glavu joj se stavi bijeli luk, kruh, crnokorasti nož i loj. Protiv babica se koriste i amajlije, inače dobre u zaštiti protiv svakoga zla.

Sklanjanje porodilje od babica

Mnogo je obrazaca napada koji je kao što vidimo ponešto drukčiji u raznim krajevima. Pa sukladno tome postoje i razni načini zaštite i obrane od porođajnih demona do kojih su ljudi dolazili kroz povijest. Koriste se tako raznim radnjama u određeno vrijeme, postavljanjem predmeta za koje se vjeruje da štite od duhova, među ostalim metala i raznih amajlija, metli itd. Ali jedna od prvih, najprirodnijih ideja koja je ljudima prolazila kroz glavu jest ta da se dijete i porodilja moraju skloniti negdje od babica. Arhetip ili sačuvano drevno vjerovanje?

U Sovini kod Vranja, porodilja ne treba odlaziti od djeteta van dok se dijete ne krsti, a ako baš mora izaći, onda izlazi s vatrom u ruci, ali nikako poslije sunčeva zalaska. U Stublu, u vranskom okružju, porodilja ne izlazi iz kuće za četrdeset dana a naročito to ne radi poslije sunčeva zalaska, pa do pijetlova pijeva u zoru. U Miljkovcu, Srez niški, se vjeruje da žena ne treba izlaziti

do četrdeset dana nakon poroda jer će joj nečastivi odnijeti mlijeko. U Ohridu također ne izlazi iz kuće do četrdesetog dana i tada ide u crkvu da ju svećenik posveti. Dijete se također ne iznosi iz kuće sve dok ne bude kršteno, jer se vjeruje, kao što i je, da je nezaštićeno (Đorđević).

Kod marokanskih Židova, odmah nakon poroda, žena mora ostati u krevetu sve do obrezivanja. Osim zaštite od zlih sila, vjerojatan razlog tomu je da ju se zaštititi od vanjskih uvjeta i da povрати snagu (Haïm Zafrani, «Deux mille ans de vie juive au Maroc», Paris, Maisonneuve et Larose, 1985).

Metalni predmeti i oštrice

Metali se također upotrebljavaju jer se vjeruje da zbog svoje čvrstoće i postojanosti štite od zlih sila. Najčešće se u našem narodu upotrebljava željezo, koje je čvrst, tvrd, teško lomljiv, «postojan metal». Dobra su i oruđa od željeza koja imaju bodove ili oštrice. U Srezu Boljevačkom, djetetu se pod glavu stavlja nož.

Muslimani u BiH vjeruju da žene slatke krvi rađaju djecu koju im more vještice. Takva žena treba pred noć otići u džamiju i iz nosila za mrtvace izvaditi čavao te od toga kovač mora u noći iskovati alke koje nosi uz sebe dok ne rodi, a poslije djetetu prišije uz postelju ne bi li ga zaštitili od vještica (Đorđević).

U Crnoj Gori se stavlja srp kojim se žanje da bi se zaštitilo, dok u Ohridu, čim se dijete rodi, babica uzme sjekiru i njome tri puta zamahne na porodilju i pita ju: «Što da sečem, tebe ili unafe? Unafe, mene ne!». Zatim stavi sjekiru pod krevet, gdje leži tri dana.

Niže će biti opisan i «ritual čelika» marokanskih Židova, koji se odvija uz bakanje.



[demonologie/a.html](#)

Bajanja

Pored svih navedenih metoda, ustaljena je i metoda bjanja, to jeste šaptanja izvjesnih magijskih formula kojima se želi odagnati zlo.

Na Kosovu, pored žene i djeteta poredaju grebene, metlu i pirajku radi uroka od babica te izgovaraju «Tebe ili unafe? – Unafe, mene ne».

U Ohridu, da bi se porodilja sačuvala od Unafi, treba stara žena koja zna bajati, obojati crni konac pa njime opasati porodilju, a ona ga nosi prije, za vrijeme i do četrdeset dana nakon porođaja.

Kao što smo spomenuli ranije, kod marokanskih Židova, odmah nakon poroda, žena mora ostati u krevetu sve do obrezivanja, dakle prvih osam dana. Tijekom tog razdoblja, odvija se niz zaštitnih rituala, koje prati čitanje biblijskih stihova i molitva, a koji se zovu *Tahdid*. Tu pojavu je zabilježio Haim Zafrani u djelu «Deux mille ans de vie juive au Maroc»:

"Quand sonne minuit, on ferme portes et fenêtres (interdisant à l'autre, celle que l'on ne nomme pas, Lilith l'innombrable, d'entrer dans la pièce), et pendant, que se déroule le rituel, on passe un vieux sabre ou un gros couteau sur les murs et les issues hermétiquement closes de la pièce où se trouve l'accouchée, puis on dépose l'objet métallique [*hdid*, "fer", en arabe] sous l'oreiller de l'enfant blotti contre sa mère" (Haïm Zafrani, «Deux mille ans de vie juive au Maroc», Paris, Maisonneuve et Larose, 1985, str. 53).

Slobodni prijevod navoda: «Kada ponoć otkuca, zatvore se vrata i prozori (čime se «onoj», onoj čije se ime ne spominje, bezimenoj Lilith, onemogućuje ulazak u kuću) te dok se ritual odvija, mačem ili velikim nožem pređe se preko zidova i zatvorenih izlaza iz sobe u kojoj se nalazi porodilja te se smjesti metalni predmet [*hdid*, «željezo», na arapskom] pod jastuk djeteta stisnutog uz majku», Haïm Zafrani, «Deux mille ans de vie juive au Maroc», Paris, Maisonneuve et Larose, 1985, str. 53. Autor također napominje da se taj «ritual čelika» nastavlja dugim bdijenjem tijekom kojeg žene, pod vodstvom iskusne pripovjedačice, koja baje o pripovijeda priče, i prigodne legende. Riječ *tahdid* je iz iste obitelji riječi kao i *tahdit* «pričati priče, razgovarati» (*idem*, str. 54)".

Ritual bjanja, ili "Tahdid" se izvodio ne bi li se udaljilo zle duhove "Ėnune" od muške novorođenčadi prije obrezivanja (kada

bi postao član izraelskog naroda, dakle zaštićen od strane Boga). Zašto čelik? Jer je čelik, baš kao i što je to željezo u nekim našim krajevima (kao što smo gore spomenuli) odlično protiv demona. U smislu dodatne zaštite, ispod kreveta novorođenčeta se stavi nož i malo soli kako bi se otjeralo zle demone (*idem*, str. 55). «Tahdid» se jako rijetko danas održava, ali ga se još drže neki vjernici marokanskih židova koji poštuju tu drevnu predaju (<http://www.dafina.net/tahdid.htm>).

Pobliži uvid u raširenost tog vjerovanja: kroz povijest i zemljopisno

«U četvrtom stoljeću prije Krista, grčki je pisac Hieronymus poistovijetio Lilith sa grčkom Lamijom, libijskom kraljicom koju je napustio Zeus, a kojoj je njegova žena Hera oduzela djecu. Ona se osvećuje tako da krade djecu drugim ženama. Izgledom je poluzmija-polužena a povezuje ih se s također grčkim Strygama (od grč. «strinx», na hrv. «noćna ptica»), ženskim krilatim demonima» (veza sa Istarskim Štrigama?) (Slobodan prijevod iz «*Hebrew Myths*», Robert Graves i Raphael Patai /New York: Doubleday, 1964/, str. 65-69).

Tvrđi se za nju da je kasnije postala Samaelova družica, a u islamskoj tradiciji je ta izvorna žena također sotonova žena, s kojim je začela i donijela na svijet Đinove. U kasnijim islamskim legendama, nakon srednjeg vijeka, ona postaje sukuba, demon i božanstvo onanizma, koje donosi na svijet demone Lilime (Édouard DHORME, «*Religions de Babylonie et d'Assyrie*», svezak II., poglavlje. X., Paris, PUF, 1949, str. 266).

Željela sam prijašnjim ukazati na to da je kršćanska kultura kojoj podneblje bivše Jugoslavije u cijelosti pripada (bez obzira na vjeru!), uvelike «asimilirala» neke od običaja koje su njegovale prijašnje civilizacije na ovom području ili je preuzela daleka vjerovanja i adaptirala ih kršćanstvu. Mnogobrojni su poganski običaji u folkloru našeg podneblja čije nam je porijeklo nepoznato. Veliki broj tih običaja ili čudnih «rituala» zasigurno proizlaze iz staroslavenske ili predrimske kulture. Svakako je potrebno naglasiti činjenicu kako su se takvi običaji do današnjeg dana sačuvali najviše u ruralnim sredinama, gdje je poganstvo umotano u obilježja kršćanstva (Bog je onaj koji štiti od demona nakon krštenja, što dovodi postojanje tog određenog demona i boga u direktnu vezu).

Ali ako izuzmemo kršćanska obilježja ili sva «novoformirana» (monoteistička) religiozna obilježja tog jednog poganskog sjećanja na drevno vjerovanje, je li moguće riječ o demonu Lilith pronaći diljem svijeta? Nabrojimo nekoliko sličnosti u raznoraznim predajama iz cijelog svijeta o Lilith, drevnoj ženi - demoni koja proždire novorođenčad.

U našem se narodu vrlo strahuje od babica. Ali se teško može što konkretno naći o njihovim napadima te pojedinostima uopće. U Slavoniji i Srijemu, kada dijete plače, misli se da ga jedu vještice. Na spomen o takvoj antropofagiji se nailazi i kod Židova: židovske majke vjeruju da će Lilith doći da odnese njihovu djecu i pojede ih.

Ali, kao što smo već uočili, njena je moć ograničena na nekoliko prvih dana života. Po židovskom vjerovanju, Lilith napada dečke prije obrezivanja, na osmi dan, a njemački Židovi su razvili običaj da ju čekaju; to je «noć vrebavanja», polumagijska ophodnja oko dječjeg krevetića, prije odvijanja ceremonije «brit milah», kao što smo spomenuli da je kod nas običaj bdjeti nad djetetom sve do krštenja.

Ovdje se treba napomenuti da je prva propovijed Geneze napisana nešto nakon povratka Hebreja iz Babilona. Tijekom razdoblja u Babilonu, Židovi su usvojili mnoge babilonske «božice-majke» i još uvijek su ih štovali. Babilonska civilizacija je dakle imala znatan utjecaj u stvaranju Geneze: pridonijela je bogatoj «kolekciji legendi» (slobodni prijevod iz djela Vanessa Rousseau, «Lilith: une androgynie oubliée», *Archives de sciences sociales des religions*, 123 (2003), postavljeno on-line 17. studenog 2005. URL : <http://assr.revues.org/document1067.html>).

Židovski pak folklor prikazuje Lilith kao zlog duha novorođenčadi. U pismima Ben Sira, prvo djelo koje je usustavilo svoju mitologiju, napisano između VII. i X. stoljeća, svjedoči o «demonu Lilith, njenom bijegu iz raja, i mnogim čedomorstvima. Prisutna je u većini židovske literature, u Talmudu, u Midrashimu, u Kabbali ili u folkloru, Lilith je uvijek noćni i zli duh koji širi smrt» (slobodni prijevod iz djela Vanessa Rousseau, «Lilith: une androgynie oubliée», *Archives de sciences sociales des religions*, 123 (2003), postavljeno on-line 17. studenog 2005. URL : <http://assr.revues.org/document1067.html>). A kako se to vjerovanje proširilo do kršćanskog svijeta, možemo samo pretpostavljati te se nećemo ovdje upuštati u vjerodostojnija dokazivanja.

Kojim su se putovima odvijale kulturološke razmjene, je li uopće o njima riječ kod sličnosti u vjerovanjima po cijelom svijetu, preširoko je pitanje za ovaj skromni rad, ali kao doprinos mogućim daljnjim istraživanjima trebali bismo barem spomenuti sve prikupljene slične pojave iz svih dijelova svijeta koje ne znamo još povezati.

Pa tako spomenimo da u Brazilu postoji predaja o demonu Jaracari, vampiru u obliku zmije, koji pije krv i mlijeko žena, a nanosi zlo djeci. U Maleziji nalazimo Langsuire, žene-vampire iznimne ljepote koje se mogu preoblikovati u sovu i koje piju dječju krv. U toj istoj državi postoji i vjerovanje u Chevesche, vještice-vampire, koje nanose zlo novorođenoj djeci, a simca (ili aripe, mama pandurii, avestita, Baba coaja, itd.) je vampir koji je zapravo polu žena-polu medvjed, kraljica šuma i demona. U Skandinavskim državama nailazimo na Maru (veza s našom Morom?), koja je prikazana kao duh nekrštene djevojčice. Predmet njenih napada su djeca i muškarci u koje se zaljubi, te ih opsjeda sve do smrti. Demoni zvani Groac'h, u Britaniji, su odvratna stvorenja koja obitavaju u vodi, mogu se pretvoriti u prekrasne žene, kako bi zavele muškarce, pile njihovu krv, i proždirele njihovu djecu i novorođenčad (<http://www.chez.com/dyulun/Selene/mythB.html>).

Tijekom istraživanja o ovoj temi sam naišla i na zanimljivo istraživanje australske Škole javnog zdravstva (School of Public Health, La Trobe University, Bundoora, Victoria, Australia, pod vodstvom Rice P.L. i Naksook C.), koje bi upućivalo na to da su tajlandska vjerovanja u «babice» i rituali s njima povezani još uvijek svjesno odrađivani i tajlandske majke, nastanjene u Australiji, ih se strogo drže da bi izbjegle demonske sile.

Ovdje ću za kraj rezultate te studije priložiti u izvornom obliku:

OBJECTIVE: To examine the perceptions of sudden infant death syndrome (SIDS) and to describe the role of cultural beliefs and practices on child rearing amongst Thai mothers in Victoria, Australia.

METHODOLOGY: In-depth interviews and participant observation conducted with 30 Thai mothers during 1995-96.

RESULTS: SIDS was not known amongst these Thai mothers prior to migration to Australia. However, they were aware of SIDS when they gave birth here and all of them expressed fear about their baby's death. Due to this fear, most mothers tended to follow Thai beliefs and practices strictly to prevent death. These

included breast-feeding, not leaving the infant alone at nighttime, placing the infant on the side or back to sleep, and bedsharing. It is considered that there are numerous evil spirits who may harm the infant, but some are benevolent and protect the newborn, such as ancestral spirits and the guardian angel of a child. Several Thai rituals are carried out to protect the newborn from ill health and death, including inviting the soul of the infant to reside in his or her body, and ritual clipping and shaving the hair of the newborn within the first month of life.

CONCLUSIONS: Cultural beliefs, rituals and child-rearing practices help Thai parents to overcome their fear of SIDS. Hypotheses derived from Asian parents' child rearing practices may be useful in further SIDS research.

Zaključak

Ovim sam se radom htjela pobliže upoznati s pučkim vjerovanjem vezanim uz porod. Običajima vezanim uz novorođenčad možemo inače pronaći korijenje još u vremenima Indoeuroljana ili praslavenskog razdoblja. Smatra se da brojna vjerovanja, zabrane i postupci vezani uz porod vuku korijenje iz analogične magije. Obzirom da sam uočila dosta sličnosti na promotrenim prostorima, možemo vidjeti još jedan dokaz i o našem zajedničkom naslijeđu, ali i o načinu prenošenja pojedinih elemenata kulture oponašanjem drugih kultura koje smo susreli.

Da bismo dobili više dokaza o takvoj razmjeni, smatram da bi bilo potrebno istražiti i područja oko spomenutih regija, susjednih država ali i onih za koje ih veže zajedničko podrijetlo. Tek nakon takvog istraživanja bismo mogli donijeti neke pouzdanije zaključke oko porijekla i putova širenja ovih pojava. Brojne sličnosti ukazuju na tu vezu, a lingvističkom analizom imena tih demona bi se možda najlakše uočila (u Timoku su ti demoni Ale (babice), a i ruski demon babilonskog podrijetla, od kojeg strahuju žene nosi isto ime) (<http://www.grand-grimoire.com/>). Kao što je to istaknuo Đorđević, « bilo bi vrlo korisno poći za etimološkim istraživanjima naziva naših porođajnih demona ».

A što se tiče glavnog aktera ovoga rada, demona Lilith, možemo istaknuti za kraj da postoji oko stotinjak njenih imena i varijacija u mitovima koji ju spominju, od stare Sumerije do židovskog misticizma, sve do plemenske Malezije. Prema židovskoj predaji, ona je prva Adamova žena (prije Eve). Ona je

sumerska božica plodnosti i zemljoradnje i grčka božica punog mjeseca. Ona je majka svih demona. A možda je i inkarnacija povijesnog feminizma i straha kojeg su kroz povijest osjećali muškarci od feminističke ideologije, straha od žene koja im se ne želi podrediti.

Literatura

1. «Porođajni demoni», Tihomir Đorđević
2. Römer, Bela: Trudnoća, porođaj i babinje u narodnim vjerovanjima i običajima, u: *Ethnographia Pannonica V: Žena u seoskoj kulturi Panonije*, Zagreb, 1982.g., str. 127-130
3. Bitton (Michele), «Le mythe juif de lilith - de la feminite demoniaque au feminisme»
4. «Hebrew Myths», Robert Graves i Raphael Patai (New York: Doubleday, 1964)
5. Édouard Dhorme, «Religions de Babylonie et d'Assyrie», svezak II., poglavlje. X., Paris, PUF, 1949
6. Vanessa Rousseau, «Lilith: une androgynie oubliée», *Archives de sciences sociales des religions*, 123 (2003), objavljeno na <http://assr.revues.org/document1067.html>.
7. Haïm Zafrani, «Deux mille ans de vie juive au Maroc», Paris, Maisonneuve et Larose, 1985
8. School of Public Health, La Trobe University, Bundoora, Victoria, Australia (www.austehc.unimelb.edu.au/)
9. <http://www.chez.com/dyulun/Selene/mythB.html>
10. [demonologie/a.html](http://www.demonologie/a.html)
11. <http://www.dafina.net/tahdid.htm>
12. http://www.languagehat.com/mt/mt-comments.cgi?entry_id=2035
13. <http://www.grand-grimoire.com/>

REVIEW OF THE ARTICLE "BIRTHING DEMONS IN THE BELIEF OF OUR PEOPLE" (BY TIHOMIR DJORDJEVIC)

(Summary)

In the article by Tihomir Djordjevic, "Birthing Demons in the Belief of Our People", we find mention of a number of beliefs about birth demons in former Yugoslavia. Through a review of this article an attempt will be made to point out the common origin of these beliefs and the close ties that exist with similar beliefs throughout the world, that all stemmed from the existence of an ancient female deity as ancient as some hypothetical Human pre-culture.

Keywords: birth demons, folk beliefs, analogous magic, Lilith, cultural exchanges